

zdravoga; dalje veliko ribu, pri velikoj, s velikoj riboj; 6. mlajši, mlajša, mlajše; 7. glag. končnice: dělaju, tresu, učé, dělajuč, tresuč, učeč; 8. budem, budeš, budemo ... »To bi bilo vse!« pravi nato, »več ne smemo spremeniti, da se nam štrena ne změša. Ako slovenščino samo u teh osmih slučajih gledamo približati književnemu ilirskemu jeziku, smo ipso facto Slovenci s ostalimi Jugoslaveni glede jezika sjedinjeni; vse

druge različnosti se bodo same od sebe poravnale.«¹ —

Mladi literatje so ostali v kljub temu nasproti ilirski mešanici hladni. Da bi se ilirščina učila posebej kot jezik tudi pri nas, jim je bilo všeč, toda pisati je, razen kakih posameznih oblik, niso hoteli. (Dalje.)

¹ Slovenija, l. c. 388. Podobne točke je ponovil čez 8 let v Novicah, 1857. 183.

TRISTOLETNICA ROMANOVIH.

Spisal dr. E. Lampe.

Dne 6. marca (po ruskem štetju 21. februarja) je praznoval Nikolaj II., car ruski iz rodbine Romanovih, tristoletnico, kar vlada njegov rod. Ob tej priložnosti je pomilostil nekaj kaznjencev in vršila se je slavnost v Moskvi, pri kateri so se mu poklonili zastopniki te tako šiirne države.

Romanovi so zagospodovali po nesrečni dobi krvavih notranjih bojev, in sicer je zasedel Mihael

dorovič Godunov podjarmil Sibirijo in odbil Tatarje, dasi je bil sam tatarskega rodu, so ga bojarji posadili na prestol, dasi je že tedaj Fedor Nikitič Romanov priglasil svoje pravice do ruskega prestola. Rodbina Romanovih je prišla v Rusijo iz Prusije v 14. stoletju, in sicer je prvi znan iz tega rodu Andrej Ivanovič Kobila. Na ruskem dvoru so prišli do veljave, in Ivan Grozni je vzel celo v zakon Anastazijo Romanovno, ka-

MIHAEL FED. ROMANOV
(1613—1645)

PETER VELIKI
(1682—1725)

KATARINA II.
(1762—1796)

ALEKSANDER I. PAVLOVIČ
(1801—1825)

Fedorovič leta 1613. ruski prestol kot mladenič, svobodno od ljudstva izvoljen, z blagoslovom svojega očeta-patriarha in metropolita. Leta 1598. je bil ugasnil rod Rjurikov, ki je vladal Rusom od leta 862. s Fedorom I. Ivanovičem, sinom Ivana Groznega. Fedor je bil slaboten vladar; že v mladosti se je tresel vedno pred svojim očetom, ki je bil z lastno roko umoril svojega starejšega sina. Že pod Fedorovo vlado si je pridobil oblast njegov svak Boris Fedorovič Godunov, ki je dal umoriti Fedorovega brata pri nekem požaru, da sebi odpre pristop k prestolu. Ker je Boris Fe-

tere sin je bil prej omenjeni car Fedor. Rodbina Romanovih je bila jako priljubljena pri ljudstvu, in ko je pri volitvi l. 1598. Boris Godunov dobil vlado, je gledal, da se iznebi nevarnega tekmeca. Fedorja Nikitiča Romanova in njegovo ženo Marfo je s silo vtaknil v samostan, ostale člane te rodbine pa odstranil iz Moskve. Ljudstvo je pa menih Fedorja še tem bolj častilo, ko ga je videlo preganjanega od bojarjev.

Boris Godunov je hotel zapadne ideje in običaje uvesti v Rusijo. Privabljal je tujce in zanemarjal domačo rusko starino. Vsled tega je

prišel navzkriž tudi s plemstvom in z duhovščino. Ko je nastala velika lakota, vsled katere je poginilo čez stotisoč ljudi, se je ves gnjev ljudstva obrnil proti Borisu Godunovu, ki so ga kot pravega antikrista obdolžili, da je on kriv vse nesreče. Vse se je obrnilo proti rešitelju, ki se je pokazal v osebi »krivega Dimitrija«. Razširil se je glas, da Ivana Groznege sin Dimitrij, ki ga je baje oče umoril, ni umrl, ampak da so ga imeli zaprtega v samostanu, in sedaj je prišel na dan.

so se mu uprli Rusi, zlasti pravoslavna duhovščina. Dva upora je Dimitrij s silo in krvjo zatrl, pri tretjem uporu je pa sam izgubil življenje s tisoči svojih pristašev, ko je vladal komaj tričetrletno. Sledil mu je Vasilij Ivanovič Šujskoj, ki je odpravil vse, kar sta Boris in Dimitrij uvedla prosvetnega in naprednega, izgnal tujce, tisoče ljudi obsodil na smrt in povzdignil moč bojarjev. Tako je padla ruska država daleč nazaj. Ljudstvo pa se je upiralo, in vedno se je slišal glas o mističnih

POGLED NA MOSKVO.

Poljska ga je hitro priznala, in kmalu je menih Griška Otrepjev peljal veliko vojsko nad Moskvo. Boris je medtem umrl, ali naravne smrti ali po samomoru, ni gotovo. Njegov sin Fedor II. Borisovič mu je sledil na prestolu, ali le kratek čas. Vojska se mu je izneverila in prestopila na stran krivega Dimitrija. Fedorja so umorili, in Otrepjev je bil kot car Dimitrij Ivanovič kronan 9. avgusta 1605. Pa pod Dimitrijem ni bilo miru; ker je prišel do vlade s pomočjo Poljakov in se je tudi poročil s hčerjo poljskega vojvode Mniška,

rešiteljih. Krivi Dimitriji so vstajali, in ljudstvo jim je rado sledilo. 17. julija l. 1610. je bil Vasilij prisiljen, da se je odpovedal prestolu.

Zdaj je pa nastala doba divjih notranjih bojev. Bojarji so se razdelili v štiri stranke, in vsaka je zahtevala vlado zase. Čez dve leti je vladala v Rusiji popolna anarhija. Leta 1613. pa so se sešli bojarji, da izvolijo carja, ki naj naredi red v državi in ki se mu hočejo vsi podvreči. Združili so pod pritiskom ljudstva in kazakov svoje glasove na Mihaela Fedoroviča Romanova, ki je

kot sedemnajstleten mladenič sprejel težko nalogo, da dvigne ogromno carstvo iz globokega propada.

Mihael je bil sin onega Fedorja Nikitiča, o katerem smo slišali, da ga je Boris Godunov zaprl v samostan. Kot menih z imenom Filaret pa je Fedor dosegel velik ugled. Pod Dimitrijem je postal metropolit in pozneje celo patriarh. Metropolitovega sina je hotelo ljudstvo za vladarja. Plemstvo je hotelo izvoliti najprej švedskega kralja, a se tega vsled kazaških groženj niso upali storiti. Na dan kronanja (11. julija 1613 st. št.) je tudi plemstvo sklenilo mir z novim vladarjem in se mu podvrгло. Mladi car je svojega očeta

IZ STARE MOSKVE: KATEDRALA VASILIJA BLAŽENEGA.

Spredaj Lobnoje mesto, estrada, s katere so nekdanji carji govorili ljudstvu.

sprejel kot sovladarja, in oba sta modro vladala v blagor državi. Dežela je bila čisto opustošena in obubožana; roparji so gospodarili po njej in tuji sosede so jo napadali. Car Mihael pa je odgnal zunanje sovražnike, ukrotil notranje nasilnike in s pomočjo svojega očeta tudi gospodarsko dvignil svoje ljudstvo.

Nekaj čudnega, čisto ruskega, je v tem početku ruske carske rodbine. Na zapadu bi bila nemogoča taka zveza med cerkveno in državno oblastjo. Oče metropolit, sin car, in oba skupaj vladata — to pa je čisto odgovarjalo ruski duši. Zato se je pa tudi rodbina Romanovih tako utrdila v ljudski zavesti, da je carsko ime postalo nerazdružno od ruske države. Niti največje napake naslednjih vladarjev in vladaric iz tega rodu niso

mogle v ruski zavesti omajati tega religioznega značaja, ki ga ima carska oblast. Po ljudski volji, proti odporu mogočnjakov je bil povzdignjen na carski prestol prvi Romanov. Najbolj absolutistični vladar ima najbolj demokratični početek.

Naštejmo le kratko vladarje Romanove v teku teh treh stoletij!

Leta 1645. je umrl Mihael. Niso volili več novega carja. Dasi ni bilo prestolonasledstvo še urejeno, so vsi priznali za carja sina mu Alekseja. Prvi Romanov je vladal z državnim zborom, sestavljenim iz širokih ljudskih mas, in le s sodelovanjem vsega ljudstva mu je bilo mogoče, da je dvignil od vojsk ter od socialnih in gospodarskih kriz obubožano državo. Drugi Romanov je dal Rusiji pravo. Znamenito je pod njegovo vlado dvoje: Rusija je nastopila proti zapadu in v njeni sredi se je pojavila kal onih duševnih borb, ki še danes pretresajo to državo. Aleksej Mihajlovič se je vojskoval s Švedi, a brez posebnega uspeha. Srečnejši je bil proti Poljakom in je razširil rusko oblast do Smolenska. V vestfalskem miru je udeležen tudi »veliki knez moskovski«. V notranji vladi pa se je že Aleksej začel nagibati k absolutizmu. S pomočjo patriarha Nikona je vpeljeval cerkvene novotarije, državni zbor je izgubljal veljavo, dokler ni kar prenehal. Proti vplivu tujega zapada se je dvignil odpor pravoslavja. Začele so se sekte, med njimi zlasti znani razkolniki.

Aleksejev sin Fedor III. je bil blagohoten vladar in se je srečno vojskoval proti Turkom. Z njegovo smrtjo se začela čudna naključja. Od prvih pet carjev Romanovih so prišli do vlade trije v starosti 16 let, dva pa, Fedor in Peter, celo kot dečka 14 in 10 let. Seveda niso mogli izpočetka vladati samostojno. Sorodniki so to izkoristili in začelo se je spletkarsko dvorno gospodarstvo, ki jeodtujilo ljudstvu vladarsko hišo.

Fedor III. je umrl brez otrok l. 1682. in slediti bi mu moral brat Ivan, ki je bil pa slaboumen. Zato sta bila hkrati kronana Ivan in polbrat mu Peter — eden slaboumen, drugi pa otrok. Vladala je v resnici Zofija, sestra Petrova. S tem stopimo v novo dobo Rusije. Častihlepna Zofija se je zbalala Petra in mu je stregla po življenju, da bi pripomogla do krone svojemu ljubimcu knezu Galicinu. To je Petra razljutilo, postal je nezaupen, brezobziren in neusmiljen. Zgodovina ga imenuje Velikega, in po pravici, kajti on je ustvaril moderno

Rusijo. Seveda temnih peg z njegovega značaja ne izbriše noben uspeh njegove politike. Njegova dela so znana. Zmagovito je vodil vojske s sosedmi, ustvaril je rusko mornarico, s kruto roko je zatrl vsak odpor. Uprl se je pravoslavju in živel zapadnim idejam. S silo je hotel iz Rusov narediti Evropejce, s katoličani in protestanti je občeval enako kot s pravoslavniimi, zaničeval je bizantinski dvorni ceremoniel in pospeševal tujstvo. Pravoslavna duhovščina se je upirala, in med ljudstvom so Petra proglasili za antikrista. Zato je pa Peter odpravil patriarhat in postavil vso rusko cerkev pod oblast državne komisije, takozvanega svetega sinoda. Od takrat izvira veliki razkol, ki živi v ruski duši in ne pusti, da bi prišla do miru. Po svojem značaju je bil Peter Veliki drzen vojak, velik prijatelj zapadnoevropske omike, dasi je sam ostal vedno sirov barbar, delaven in neupogljiv. V poznejših letih se je vdal pijači in je v jezi počenjal grozovitosti, ki so podobne onim Ivana Groznega. Smrtno kazen je izvrševal z lastno roko, svojega sina je pretepel do smrti. Priležnico Katarino je pozneje poročil in jo kronal kot carico. In ta »antikrist«, grozovitež s krvavimi rokami, je dal sveto pismo preložiti na rusko, je dajal versko svobodo tujcem in je v veliki množini uvažal z zapada prosveto in razsvetljenost v Rusijo. Leta 1725. je umrl ta psihološko kakor tudi politično tako zanimivi mož z zavestjo, da je Rusijo iztrgal barbarstvu.

Sledila mu je prej omenjena Katarina. Zdaj postane ruska zgodovina vrsta dvornih intrig. Ženske in otroci vladajo, priliznjeni ali nasilni dvorjani jih pa vodijo. Vedno močnejši postaja nemški vpliv na carskem dvoru, ker se ruska vladajoča rodbina ženi na protestantovskih nemških dvorih. Te Nemke pa so mogočne, nenravne in hlepe le po politični moči vladajoče hiše brez ozira na ljudske potrebe. Iz one dobe datira politična moč Rusije kot velevlasti. Že Peter Veliki je jasno spoznal, da sta za Rusijo najvažnejši vprašanji: poljsko in orientsko. Ti oziri na zunanjo moč označujejo odslej vso rusko zgodovino. Zunanja politika je v Rusiji zadušila še vsak poizkus, da bi se izvedle potrebne notranje reforme.

Elizabeta, hči Petra Velikega, se je pridno vtikala v evropske borbe in je podpirala Avstrijo v sedemletni vojski. Sicer slabega življenja, je vendar krepko vladala. Z njo je izumrla direktna linija Romanovih. Njen naslednik je postal Peter III. Fedorovič, sin sestre ji Ane in vojvoda Karola Friderika Holstein-Gottorpskega. Tako je pravo ime za sedanjo rusko carsko rodbino: Romanov-Holstein-Gottorp.

Peter III. je bil čisto Nемеc in si je zapravil vse zaupanje Rusov. Njegova žena Katarina je bila tudi Nemka, rojena Zofija Avgusta iz Anhalt-Zerbsta. Ta silno častihlepna in razkošna ženska je slabost svojega soproga izrabila, da se ga iznebi in sama pride do vse moči. Napravila je zaroto proti njemu, ga spravila v ječo in dala tam skrivaj umoriti, šele šest mesecev, odkar je zasedel prestol. S tem zločinom na vesti je vzela Katarina v roke vajeti ruske države, katere usodo je vodila celih 34 let.

Katarina II. (1762—1796) je sledila v zunanji politiki tradiciji Petra Velikega. Njeno vladarstvo je stalna vojska s Turki; če je sklenila mir, ga je smatrala le za premirje do prve priložnosti k nadaljevanju vojske. Pri delitvi Poljske je vzela velik delež, razširila je državne meje na zapad, proti Perziji in Turčiji. S pruskim Friderikom II. je tekmovala v svobodomiselnstvu, francoski filozofiji in literarnih igračah; pisala je drame, opere, burke in dopisovala z najbolj glasovitimi slovstveniki svoje dobe v onem plitvem, čisto negativnem in frazastem duhu, ki označuje dobo »prosvetljenja«. Njeno osebno življenje je bilo škandalozno, a častihlepnost in politični razum sta jo obvarovala, da se ni storila nemogoče. S krepko roko je vladala do konca.

Njen sin Pavel I. je bil pokvarjen od dvornega življenja. Mati ni imela ljubezni do njega, on ne spoštovanja do matere, v kateri je videl morilko svojega očeta. Živel je razuzdano, se pečal s ponesrečenimi političnimi načrti in slednjič obolel na umu. V noči 24. marca 1801. je bil umorjen. Morilce so najbrž najeli Angleži, ki niso mogli odpustiti Pavlu, da se je postavil na stran Francije proti njim.

Aleksander I. Pavlovič je prvi car devetnajstega stoletja; v zgodovini bo živel vse čase kot zmagovalec Napoleona. Sicer je bil izpočetka Napoleonov prijatelj, a ko je videl, da presega vladeželjnost uzurpatorjeva vse meje, je trdno sklenil, da sfare njegovo moč. Ko je ves evropski kontinent sprejel Napoleonovo oblast, se mu je uprla edina Rusija. Rusko-francoska vojska pozimi 1812 je strla Napoleonovo moč. »Sveta alianca« je bila delo Aleksandrovo. Brez njega se ne bi bila nikdar Avstrija z nemškimi državicami upala nastopiti proti Napoleonu. V bitki pri Lipskem, katere stoletnico obhajamo letos, se je car Aleksander tudi osebno udeležil velike zmage, ki je kot diplomatično delo v prvi vrsti njegova zasluga. V notranji politiki pa je nastopila doba reakcije, v kateri je ruska vlada s silo zatrla vsako svobodno gibanje.

Car Nikolaj I. Pavlovič je l. 1848. priskočil na pomoč avstrijskemu cesarju Francu Jožefu v ogrski vstaji. Rusko orožje je ukrotilo Mažarje. Seveda je imela Rusija pri tem tudi svoj egoistični namen. Poraz Mažarov je onemogočil vstajo sosednjih jim Poljakov. V turški vojski leta 1829. so Rusi vzeli Odrin, in že pod njim bi bilo rusko orožje zdrobilo turško državo, ako ne bi bila nesrečna krimska vojska evropskega položaja izpremenila. Vedno bolj pa se je ozirala Rusija na Balkan. Aleksander II. Nikolajevič si je zaslužil ime »carja osvoboditelja« v turški vojski l. 1877—78., ko je zmagoslavna ruska vojska prišla tja pred vrata Cariграда. Aleksander je bil umorjen l. 1881. Že prej so nihilisti poizkusili dva atentata nanj. Tu zadenemo ob najvažnejše notranje vprašanje Rusije. Že Aleksander II. bi bil dal ustavo Rusiji, ako ga ne bi bila prehitela bomba ravno onih, ki so najbolj zahtevali odpravo carskega absolutizma. Pod Aleksandrom III. Aleksandrovičem je notranja preroditev Rusije popolnoma zastala. Na zunaj je podpiral slovansko politiko, da s simpatijami drugih slovanskih narodov poveča veljavo Rusije; za kulturne potrebe lastnega ljudstva pa ni imel nobenega smisla. Odtujil se je Nemčiji in pripravil zvezo s Francijo.

Od leta 1894. pa vlada sedanji Romanov — Nikolaj II. Aleksandrovič. Znan je kot »mirovni

car«, ki je pa vodil eno najbolj krvavih vojsk na Vzhodu. Presegalo bi okvir našega članka, da bi se spuščali v razpravo dogodkov, s katerimi se sedaj itak bavi ves svet. Hoteli smo podati le skico, ki nekoliko označuje vladarsko rodbino, ki gospoduje Rusiji skozi tri stoletja.

Nikdar ni bila Avstrija še v vojski z Rusijo. Sicer so pota diplomatov vodila večkrat prav ob meji mirovne možnosti, a istina je, da se njuno orožje še nikdar ni sovražno križalo. Pač pa je Rusija že večkrat Avstrijo podpirala v težkih časih in jo rešila propasti. Rusija je podpirala prusko politiko, ki je Avstrijo izrinila iz Nemčije, in s tem ji je dala pravec proti jugu. Tu so interesi obeh držav vzporedni, daj Bog, da ne bi bili nikdar sovražni!

V notranjosti pa se bo morala Rusija mnogo izpremeniti. Verska svoboda, zlasti svoboda katoličanov, ki je zopet zatrta, bo morala dati prostost vseobčemu duševnemu napredku. Stena, ki stoji med vladarsko hišo in med ljudstvom, bo morala pasti.

Kakor ljubezniva idila, skoro pravljica podoba iz davnih dni, se vidi danes začetek Romanovih: Mladeniča, od ljudstva svobodno izvoljenega proti nasilnikom in mogočnejšem, krona za carja oče-patriarh, želeč blagoslova božjega njegovi mladi roki. Da bi spomin na ta prizor osvežil tudi sedanjo Rusijo!

RAJSKI SEN.

Zložil Silvin Sardenko.

Trudni mrak po sobi hodi,
ti se klanjaš v sen pred njim.
Pridi, dete, da na čelo
sveti križ ti naredim.
Bog ti vdihni sladek sen!

Ako vstane misel temna,
zatrepeče in zbeži;
skruniti ne sme svetišča,
kjer nedolžnost tvoja spi.
Bog ti vdihni blažen sen!

Angel tvoj se ti nasmeje,
ko zagleda sveti križ;
smeh na ustnih boš nosilo,
ko se zjutraj prebudiš.
Bog ti vdihni rajski sen!

